

DEUTERONOMIUM

Inleiding

De betekenis, het auteurschap, de opbouw en de hoofdthema's van Deuteronomium.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/deuteronomium/inleiding

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	De naam Deuteronomium en haar oorsprong	3 min	4
2	Waarom Deuteronomium belangrijk is	2 min	5
3	De Tien Geboden en het grote gebod	2 min	6
4	Historische aanvulling en Josia's hervorming	3 min	8
5	Deuteronomium bij Jezus en de apostelen	2 min	9
6	Oude wetten als geestelijke beginselen	3 min	10
7	De dorsende os en christelijke dienaren	2 min	12
8	Christus draagt de vloek van de wet	3 min	13
9	Rechtvaardiging door geloof in de wet	3 min	15
10	God brengt Zijn woord dichtbij	4 min	17
11	De beloofde Profeet zoals Mozes	4 min	19
12	Jezus herkend als de beloofde Profeet	3 min	20
13	Het belang van Mozes' auteurschap	3 min	23
14	Bewijzen voor Mozes als schrijver	3 min	24

15	Het Nieuwe Testament bevestigt Mozes	2 min	26
16	Plaats en tijd van Deuteronomium	4 min	28
17	Terugblik en voorbereiding op Kanaän	2 min	30
18	De toespraken en opbouw van het boek	4 min	31
19	De theorie van het suzereinverdrag	3 min	32
20	God als Koning en Israël als vazal	5 min	33
21	Herhaling en uitleg van eerdere wetten	2 min	36
22	Kenmerkende woorden en uitdrukkingen	3 min	37
23	Gehoorzaamheid als voorwaarde voor het land	3 min	38
	Om verder te lezen		40

1

De naam Deuteronomium en haar oorsprong

We gaan kijken naar deze inleiding tot het boek Deuteronomium, het laatste boek van de Pentateuch dat we samen zullen bestuderen. De naam Deuteronomium is niet dezelfde naam die de Hebreeën in de Hebreeuwse Bijbel gebruiken. Zoals we bij al deze boeken van de Pentateuch hebben gezien, heeft elk ervan in de Hebreeuwse Bijbel een andere naam dan de naam waaronder wij het hebben leren kennen. In de Hebreeuwse Bijbel is de naam van elk boek, althans van de Pentateuch, doorgaans ontleend aan de openingsregel. In veel gevallen is het het eerste woord van het boek, en in dit geval komt de naam eenvoudigweg uit de openingszin: het woord Debarim, dat ‘woorden’ betekent. De eerste woorden van het boek zijn:

Dit zijn de woorden die Mozes tot heel Israël gesproken heeft, aan deze zijde van de Jordaan, in de woestijn, op de Vlakte tegenover Suf, tussen Paran enerzijds en Tofel, Laban, Hazeroth en Dizahab anderzijds.

DEUTERONOMIUM 1:1

Uit de zinsnede ‘dit zijn de woorden’ wordt het woord ‘woorden’ genomen als de belangrijkste Hebreeuwse titel van het boek.

Het woord Deuteronomium komt van deuterios, dat ‘tweede’ betekent, en nomos, dat in het Grieks ‘wet’ betekent. Dit is de naam die het boek kreeg in de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament, in de derde eeuw voor Christus. Toen besloot de Joodse commissie in Alexandrië dat het belangrijk was de Hebreeuwse Schriften te vertalen in de taal die in hun tijd door meer mensen werd begrepen en gesproken, namelijk het Koinè-Grieks. De Bijbel werd in de derde eeuw voor Christus in het Grieks vertaald. Die vertaling wordt de Septuaginta genoemd, en ze gaven de boeken Griekse namen. Aan die Griekse namen ontleen wij onze Nederlandse namen.

De Griekse naam was Deuteronomion, wat lijkt op Deuteronomium, en ze ontleenden die aan wat volgens de meeste geleerden een verkeerde vertaling van het Hebreeuws was. In hoofdstuk 17, vers 18, waar wordt gesproken over een tijd waarin Israël koningen zou hebben, wordt daarop vooruitgelopen en staat er:

Verder moet het zó zijn, als hij op de troon van zijn koninkrijk zit, dat hij voor zichzelf op een boekrol een afschrift van deze wet schrijft, vanuit de rol die onder het toezicht van de Levitische priesters is.

DEUTERONOMIUM 17:18

Dat wil zeggen: de koning. In het Hebreeuws staat ‘een afschrift van deze wet’, maar in de Septuaginta vertaalden ze het met Deuteronomium, wat letterlijk ‘een tweede wet’ betekent.

Natuurlijk moest de koning geen tweede wet schrijven. Hij moest eenvoudig voor zichzelf een afschrift van de Wet van Mozes maken. Door die met de hand uit te schrijven, zou hij die grondiger leren kennen. Hij moest zijn eigen persoonlijke exemplaar maken om te lezen. Op de een of andere manier vertaalde de Griekse vertaling dat ‘afschrift van de wet’ als ‘een tweede wet’ en gaf ze het boek de naam Deuteronomium. De meeste geleerden zijn niet erg ingenomen met Deuteronomium als naam van het boek. Eigenlijk zou Dit Zijn de Woorden van Mozes een veel betere titel zijn, die veel dichter ligt bij de naam die de Hebreeën aan het boek geven.

2

Waarom Deuteronomium belangrijk is

Wanneer je bij deze oude boeken van de Wet komt, is de vraag die hedendaagse christenen vanzelf hebben: ‘Wat is de betekenis van dit boek voor mij? Waarom zou ik deze oude wetten bestuderen, een oud verbond dat niet langer van toepassing is, en historische verhalen over gebeurtenissen die werkelijk oeroud, vreemd, anders en zonderling zijn? Waarom zou ik dit deel van de Bijbel bestuderen?’

Deuteronomium is een van de invloedrijkste boeken die ooit zijn geschreven. Eén reden daarvoor is dat het een van de slechts twee bronnen is die wij voor de zogenoemde Tien Geboden hebben. De term ‘de Tien Geboden’ komt feitelijk uit het boek Deuteronomium, waar Mozes naar de Tien Geboden verwijst. De Tien Geboden worden oorspronkelijk gegeven in hoofdstuk 20 van Exodus, maar daar worden ze niet aangeduid als ‘de Tien Geboden’, de uitdrukking die wij zijn gaan gebruiken. Die komt eigenlijk uit Deuteronomium, zoals we zullen zien wanneer we het bestuderen.

In hoofdstuk 4, vers 13 staat:

Hij maakte u Zijn verbond bekend, dat Hij u beval te doen, de Tien Woorden, en Hij schreef ze op twee stenen tafelen.

DEUTERONOMIUM 4:13

De hier gebruikte Bijbelvertaling heeft ‘de Tien Woorden’; de Engelse vertaling waarop deze lezing is gebaseerd, heeft hier ‘de Tien Geboden’. Dit is volgens mij de eerste keer dat die aanduiding voorkomt. Je zou kunnen zeggen: ‘Waarom is het zo belangrijk om dat op te merken?’ De reden is dat de geboden, zoals ze gegeven zijn, als ze niet genummerd worden, als elf of zo zouden kunnen worden weergegeven. We weten dat de rooms-katholieke Bijbel wat wij de eerste twee geboden zouden noemen, tot één gebod heeft samengevoegd. Vervolgens hebben ze het tiende gebod in tweeën verdeeld, enzovoort. Iemand zou er desgewenst elf of een ander aantal van kunnen maken. Maar de Bijbel maakt heel duidelijk dat God bedoelde dat het er precies tien zouden zijn, en dat is dan ook het aantal.

3

De Tien Geboden en het grote gebod

De Tien Geboden zijn, althans duizenden jaren lang, de basis geworden voor de ethische en juridische stelsels van de westerse beschaving. We vinden ze zo vanzelfsprekend dat we vergeten dat onze hele samenleving gevormd is door die geboden, die eerst in Exodus werden gegeven en vervolgens opnieuw werden

opgesomd in Deuteronomium hoofdstuk 5. Deuteronomium is een van de twee plaatsen waar de Tien Geboden ons worden gegeven, en de invloed van die Tien Geboden kan niet worden overdreven.

Daarnaast hebben we wat Jezus het Grote Gebod noemde, en dat komt uit Deuteronomium. In Deuteronomium hoofdstuk 6, vers 5 staat in wat de Joden het Sjema noemen, in de verzen 4 en 5:

Luister, Israël! De HEERE, onze God, de HEERE is één! Daarom zult u de HEERE, uw God, liefhebben met heel uw hart, met heel uw ziel en met heel uw kracht.

DEUTERONOMIUM 6:4-5

Dat is voor christenen een heel bekend vers, en dat hoort het ook te zijn, want Jezus gaf het als het eerste en grote gebod van de wet. Het is niet te vinden in de andere boeken van de Pentateuch, en daarom is Deuteronomium het boek dat ons zowel het Grote Gebod als de Tien Geboden verschaft.

Zoals ik al zei, noemen de Joden dat de Sjema. Het eerste woord in vers 4 is 'Sjema', wat 'hoor' betekent:

Luister, Israël.

Vrome Joden zeggen de Sjema iedere ochtend en iedere avond op, en ze beginnen de diensten in de synagoge met het reciteren ervan:

Luister, Israël, de Heer is onze God, de Heer is één, en je zult de Heer, je God, liefhebben.

Jezus gaf aan dat juist die uitspraak waarschijnlijk de belangrijkste uitspraak in het hele Oude Testament is. Net als de Tien Geboden staat die in Deuteronomium. Anders dan de Tien Geboden staat die uitsluitend in Deuteronomium. Oorspronkelijk, moet ik zeggen, want later wordt die aangehaald.

4

Historische aanvulling en Josia's hervorming

Een andere waarde van het boek Deuteronomium is dat het een historische aanvulling biedt op het boek Numeri. Sommige verhalen in Numeri, en zelfs in Exodus, over de omzwervingen in de woestijn worden opnieuw verteld in de toespraken die Mozes in dit boek houdt. Daarbij worden bijzonderheden gegeven die je niet zou vinden als je alleen de verhalen in Exodus of Numeri had. Soms lijkt de informatie zelfs zo anders te zijn dat je je afvraagt of die tegenstrijdig is, maar dat is ze niet. Er wordt eenvoudigweg meer van het verhaal verteld. Het lijkt een beetje op de manier waarop de vier evangeliën elkaar aanvullen, of op de manier waarop de boeken Kronieken de geschiedenis in Samuel en Koningen aanvullen.

Als je Samuel, Koningen en Kronieken niet hebt bestudeerd, besef je dat misschien niet. Maar het boek dat wij 1 Kronieken noemen, loopt parallel met 1 en 2 Samuel, en het boek dat wij 2 Kronieken noemen, loopt parallel met 1 en 2 Koningen. Het geeft aanvullende informatie over dezelfde historische periode en dezelfde personen, enzovoort, die in Samuel en Koningen worden beschreven. Over velen van hen hebben we in Kronieken meer informatie. En dat geldt ook voor Deuteronomium, dat historische aanvullingen geeft op de verhalen die we al in Exodus en Numeri hebben bestudeerd.

Er is een tijd geweest waarin Israël de wet generaties lang vergeten was. Het is moeilijk voor te stellen, maar het was echt zo. Dat was in de tijd van de koningen van Juda. Josia, een van de weinige goede koningen die Israël had, probeerde in Israël hervormingen tot stand te brengen, en hij bracht inderdaad hervormingen tot stand. Het was te weinig en te laat. Het volk bevond zich al op de weg naar de ondergang. Hoewel Josia erin slaagde hervormingen in het volk door te voeren, redde hij het volk uiteindelijk niet. Na zijn dood keerden ze namelijk terug naar hun eigen slechte wegen. Maar zijn hervormingen hebben het volk waarschijnlijk iets langer in stand gehouden dan anders het geval zou zijn geweest.

Die hervormingen kwamen kennelijk tot stand door het boek Deuteronomium. In de tijd van Josia was de tempel namelijk al vele jaren niet onderhouden. Hij stak veel geld in het opknappen en herstellen ervan. Hilikia, de oude priester, vond in de archieven van de tempel een exemplaar van Deuteronomium, en ze wisten niet wat het was. Ze waren zo onbekend met de wet dat ze, toen ze de boekrol van Deuteronomium vonden, niet eens wisten wat die was.

De priester las de boekrol om te zien wat het was. Hij besepte dat het iets belangrijks was, en daarom bracht hij hem naar de koning. Koning Josia las hem en besepte dat Israël deze wet had veronachtzaamd, ondanks de waarschuwingen die zo vaak in Deuteronomium worden gegeven. Israël had het oordeel van God ondergaan en liep gevaar dat er nog zwaardere oordelen van God zouden komen. Daarom vreesde Josia God en riep hij het volk op tot bekering. Hij begon alle afgodsbeelden en offerhoogten en dergelijke die zich destijds in Juda bevonden, weg te doen. Het was dit boek, Deuteronomium, dat die hervormingen teweegbracht. Dat zie je in 2 Koningen, hoofdstuk 22 en 23.

5

Deuteronomium bij Jezus en de apostelen

Jezus hield kennelijk erg van het boek Deuteronomium. Toen Hij in de woestijn door de duivel werd verzocht, citeerde Hij drie keer uit de Schrift. Er waren drie verzoeken. Iedere keer citeerde Hij uit de Schrift om de verzoeking te weerleggen en te overwinnen. Iedere keer citeerde Hij uit Deuteronomium. Hij citeerde uit geen enkel ander boek.

Tijdens Zijn hele bediening citeerde Jezus tien verschillende keren uit Deuteronomium. Dat is behoorlijk vaak, gezien de beknoptheid van het verslag dat we van het leven van Jezus hebben. Van Zijn leven zijn slechts ongeveer veertig dagen vastgelegd. Die beslaan waarschijnlijk ongeveer drieënhalf jaar, maar in het verslag over het leven van Jezus staan waarschijnlijk negenendertig of veertig daadwerkelijke dagen opgetekend. In die tijd hebben we tien verschillende gelegenheden waarop Hij uit Deuteronomium citeerde. Het speelde duidelijk een grote rol in Zijn denken.

Het Nieuwe Testament citeert meer dan tachtig keer uit Deuteronomium. Er zijn slechts zes boeken van het Nieuwe Testament die helemaal niet uit Deuteronomium citeren. Dat betekent dat er eenentwintig boeken van het Nieuwe Testament zijn die uit Deuteronomium citeren. In het Nieuwe Testament wordt vaker uit Deuteronomium geciteerd dan uit welk ander boek van het Oude Testament dan ook, behalve Psalmen en Jesaja.

Als het gaat om de favoriete boeken van het Oude Testament van de schrijvers van het Nieuwe Testament, citeerden ze het vaakst uit Psalmen. Op de tweede plaats kwam Jesaja en op de derde plaats Deuteronomium. Het is interessant dat dit boek zo'n vooraanstaande plaats innam in het denken van de schrijvers van het Nieuwe Testament. Het is niet eens de eerste plaats waar de wetten worden gegeven, want veel van deze wetten in Deuteronomium werden eerst in Exodus of Leviticus gegeven, en soms zelfs in Numeri. Toch nam dit boek zo'n vooraanstaande plaats in hun denken in. Ze zagen het duidelijk als relevant. Wij denken soms: 'Dit is het oude verbond. Wij leven onder het nieuwe verbond, dus we hebben er eigenlijk niets aan om de wet te lezen.' Nou, de discipelen beseften dat kennelijk niet. Het Oude Testament was de enige Bijbel die ze hadden, en ze maakten er zeer goed gebruik van. Ze zagen dat vrijwel al hun onderwijs — zowel dat van Jezus als dat van de apostelen — op het gezag van het Oude Testament berustte en daarmee kon worden onderbouwd.

6

Oude wetten als geestelijke beginselen

Jezus bracht een nieuw verbond, maar Hij bracht niet werkelijk nieuwe waarheden die niet in het oude verbond te vinden waren. Zelfs Zijn onderwijs over het liefhebben van je vijanden, enzovoort, dat mensen als een radicale breuk met de godsdienst van het Oude Testament beschouwen, is geen breuk. Ook in het Oude Testament vind je dat je je vijanden moet liefhebben. Het wordt geboden. Wat Jezus en de apostelen onderwezen, waren eigenlijk de dingen die altijd al Gods gedachten waren geweest. Het zijn dingen die daadwerkelijk in het Oude Testament en in de wet staan, maar die de Joden in hun tijd hadden verwaarloosd, verdraaid of met hun tradities hadden

afgezwakt. Jezus en de apostelen herstelden en herontdekten in feite waarheden uit het Oude Testament. Ook onderkenden ze welke daarvan de gewichtigere zaken van de wet waren en welke niet.

We zien dus dat het Oude Testament, en Deuteronomium in het bijzonder, voor de schrijvers van het Nieuwe Testament een belangrijke bron van nieuwtestamentische waarheid was. Dat moet wel zo zijn geweest als ze er tachtig keer of vaker uit citeerden. Paulus gebruikte dit boek op een paar specifieke en interessante manieren. Hij gaf een geestelijke toepassing aan twee passages waarbij wij er misschien niet aan gedacht zouden hebben ze zo toe te passen. Beide passages gaan over landbouwvoorschriften en het gebruik van dieren. Als iets in onze tijd irrelevant zou lijken voor mensen die in de stad of een buitenwijk wonen, dan zouden dat wel deze wetten over dieren en hun behandeling zijn.

In Deuteronomium 22:10 staat:

U mag niet ploegen met een rund en een ezel tegelijk.

DEUTERONOMIUM 22:10

Dat is duidelijk gewoon een gebod over de manier waarop je je akkers ploegt. Je spant niet samen een rund en een ezel onder één juk om daarmee te ploegen. De apostel Paulus zinspeelde hier ongetwijfeld op toen hij in 2 Korinthe 6:14 zei:

Vorm geen ongelijk span met ongelovigen, want wat heeft gerechtigheid gemeenschappelijk met wetteloosheid, en welke gemeenschap is er tussen licht en duisternis?

2 KORINTHE 6:14

Het gaat om een ongelijk juk, zoals wanneer een ezel en een rund onder hetzelfde juk lopen. Voor de Joden was een ezel een onrein dier en een rund een rein dier. Christenen zijn rein; ongelovigen zijn onrein. Je spant de reine en de onreine niet samen onder één juk, zei Paulus. Hij vergeestelijkte deze specifieke wet ongetwijfeld.

7

De dorsende os en christelijke dienaren

Een ander geval bij Paulus dat me altijd als vergelijkbaar treft, is de manier waarop hij Deuteronomium 25 gebruikte. En dat deed hij twee keer met dezelfde passage. Deuteronomium 25:4 zegt:

Een rund mag u niet muilkorven als hij aan het dorsen is.

DEUTERONOMIUM 25:4

Dat betekent duidelijk dat het rund, terwijl het de molensteen ronddraait om het graan te pletten, zelf moet kunnen eten. Het mag tijdens het werk niet gemuilkorfd worden. Paulus citeert dat twee keer. Hij citeert dat vers in 1 Korinthe 9:9 en ook in 1 Timotheus 5:18. Op die plaatsen past hij het toe op christelijke dienaren.

In 1 Korinthe 9:9 citeert hij zelfs:

Want in de wet van Mozes staat geschreven: U mag een dorsende os niet muilbanden. Bekommert God Zich alleen maar om de ossen?

1 KORINTHE 9:9

Dan zegt hij:

Geeft God om ossen, of zegt Hij dit eigenlijk helemaal voor ons?

Vervolgens zegt hij verder dat Hij spreekt over degenen die in het Evangelie arbeiden: ze zijn als runderen, ze zijn dienaren en ze moeten kunnen eten. Hieraan ontleent hij dus daadwerkelijk een pleidooi voor het onderhouden van christelijke werkers.

Maar je kunt zien dat dit wetten zijn waar wij misschien niets uit zouden hebben gehaald, omdat we geen vee hebben, geen ploegen hebben, geen graan dorsen en geen molenstenen in huis hebben. We zouden kunnen denken: „Dit is niet relevant”, maar Paulus zag in deze geboden over dieren daadwerkelijk iets van het hart van God en een geestelijk beginsel dat volgens hem op ons van toepassing was. Dat betekent dat er

misschien veel meer in de wet en in Deuteronomium staat dan wij aan de oppervlakte zouden zien. De Heilige Geest kan dat laten zien aan een geestelijke gelovige zoals Paulus zelf.

8

Christus draagt de vloek van de wet

Het boek Deuteronomium bevat ook uitspraken over vervloekingen waarvan Paulus gebruikmaakte. In Deuteronomium 21:23 staat:

dan mag zijn dode lichaam niet aan de paal overnachten, maar moet u hem beslist diezelfde dag nog begraven. Een gehangene is namelijk door God vervloekt. U mag uw land, dat de HEERE, uw God, u als erfelijk bezit geeft, niet onrein maken.

DEUTERONOMIUM 21:23

In Deuteronomium 27:26 staat:

Vervloekt is wie de woorden van deze wet niet uitvoert door ze te houden! En heel het volk moet zeggen: Amen.

DEUTERONOMIUM 27:26

Paulus neemt beide uitspraken over in Galaten 3:10–13. Hij wijst erop dat iedereen die onder de wet staat, onder een vloek staat, omdat Deuteronomium zegt:

Maar dan zegt hij dat Jezus voor ons een vloek werd, omdat er staat:

Want allen die uit de werken van de wet zijn, zijn onder de vloek. Er staat immers geschreven: Vervloekt is ieder die niet blijft bij alles wat geschreven staat in het boek van de wet, om dat te doen. En dat door de wet niemand gerechtvaardigd wordt voor God, is duidelijk, want de rechtvaardige zal uit het geloof leven. Maar voor de wet is het niet: uit geloof, maar: De mens die deze dingen doet, zal daardoor leven. Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden, want er staat geschreven: Vervloekt is ieder die aan een hout hangt,

GALATEN 3:10-13

Hij zegt dus in wezen dat Jezus voor ons de vloek van de wet op Zich nam.

Interessant genoeg vond Hij een manier om dat te doen zonder te zondigen. De vloek van de wet rust in wezen op degenen die zondigen. Meestal zondig je en kom je onder Gods vloek. Hoe kon Jezus nu voor ons onder een vloek komen zonder Zelf te zondigen? Hoe kon Hij de vloek van de wet over Zich brengen? Welnu, er stond in Deuteronomium één vloek in de wet die iemand buiten zijn eigen schuld trof, en dat was wanneer hij aan een boom werd gehangen. Door aan een boom te worden gehangen, beging Jezus geen zonde. Er is geen gebod: „Gij zult niet aan een boom hangen.” Iemand die aan een boom hing, was daar altijd door iemand anders opgehangen. En zo nam Jezus de vloek van de wet op Zich door in de toestand te komen waarop die vloek rustte, namelijk doordat Hij aan het hout hing. De hier aangehaalde vertaling spreekt in Deuteronomium 21:23 over een ‘paal’ en in Galaten 3:13 over ‘hout’; de Engelse vertaling waarop deze uitleg is gebaseerd, gebruikt op beide plaatsen hetzelfde woord, ‘tree’. Paulus maakt een theologisch punt dat wij misschien nogal esoterisch zouden vinden en dat volledig afhangt van deze uitspraken in Deuteronomium.

9

Rechtvaardiging door geloof in de wet

Ook meende Paulus in Romeinen 10:8 dat de leer van de rechtvaardiging door geloof in Deuteronomium te vinden is. Je zou niet verwachten zo'n leer in een wetboek aan te treffen, omdat we de wet meestal zien als iets wat in strijd is met rechtvaardiging door geloof. Maar Paulus zag die twee helemaal niet als strijdig met elkaar. Hij vond het zelfs heel vanzelfsprekend dat hij zijn leer met de wet kon onderbouwen, en in dit geval met Deuteronomium zelf.

In Romeinen 10:8 zegt Paulus iets waar we zo op terugkomen. Eigenlijk moeten we iets eerder beginnen. Laten we bij vers 5 beginnen:

Want Mozes schrijft over de gerechtigheid die uit de wet is: De mens die deze dingen gedaan heeft, zal daardoor leven.

ROMEINEN 10:5

Daar staat:

De man die deze dingen doet, zal erdoor leven.

Nu komt dat niet uit Deuteronomium, maar uit Leviticus. Maar hij zegt:

De gerechtigheid echter die uit het geloof is, spreekt aldus: Zeg niet in uw hart: Wie zal naar de hemel opklimmen? Dat is Christus naar beneden brengen.

ROMEINEN 10:6

Hij stelt Leviticus tegenover wat hij zo dadelijk uit Deuteronomium gaat citeren. Leviticus zegt:

De man die dat doet, zal erdoor leven.

Paulus zegt dus dat dit is wat rechtvaardiging door de wet zou vereisen: dat je volledig volgens de wet moet leven. Maar de gerechtigheid uit geloof, oftewel rechtvaardiging door geloof, spreekt op deze manier. Nu citeert hij Deuteronomium 30:14:

Hij citeert niet precies. Het is volgens mij een citaat uit de Septuaginta. Het luidt niet helemaal hetzelfde als in onze Hebreeuwse versie. Paulus schrijft:

Zeg niet in uw hart: Wie zal naar de hemel opklimmen? Dat is Christus naar beneden brengen. Of: Wie zal in de afgrond neerdalen? Dat is Christus uit de doden naar boven brengen.

ROMEINEN 10:6-7

Maar wat zegt zij? Dicht bij u is het Woord, in uw mond en in uw hart. Dit is het Woord van het geloof, dat wij prediken:

ROMEINEN 10:8

Paulus zegt:

Maar wat zegt zij? Dicht bij u is het Woord, in uw mond en in uw hart. Dit is het Woord van het geloof, dat wij prediken: Als u met uw mond de Heere Jezus belijdt en met uw hart gelooft dat God Hem uit de doden heeft opgewekt, zult u zalig worden.

ROMEINEN 10:8-9

10

God brengt Zijn woord dichtbij

Je vraagt je misschien af hoe Paulus deze passage in Deuteronomium opvat als onderwijs over rechtvaardiging door geloof, want rechtvaardiging en geloof worden er niet in genoemd. Maar als je naar Deuteronomium 30:11 tot en met 14 kijkt, zie je:

Want dit gebod, dat ik u heden gebied, is niet te moeilijk voor u en het is niet ver weg. Het is niet in de hemel, zodat u zou kunnen zeggen: Wie zal voor ons naar de hemel opstijgen om het voor ons te halen en ons te laten horen, zodat wij het kunnen doen? Het is ook niet aan de overzijde van de zee, zodat u zou kunnen zeggen: Wie zal voor ons oversteken naar de overzijde van de zee om het voor ons te halen en het ons te laten horen, zodat wij het kunnen doen? Want dit woord is heel dicht bij u, in uw mond en in uw hart, om het te doen.

DEUTERONOMIUM 30:11-14

Dit luidt duidelijk iets anders dan de manier waarop Paulus het citeert, omdat Paulus volgens mij de Septuaginta citeert. In plaats van:

Wie zal de zee oversteken?

staat er in de Septuaginta:

Wie zal afdalen in de afgrond, helemaal naar de diepte, om het te halen?

Maar wat Mozes zegt, is dit: jullie Israëlieten hebben geen excuus om ongehoorzaam te zijn aan Gods wetten, want die zijn tot vlak bij jullie gekomen. Hij heeft ze tot aan jullie deur gebracht. Andere volken zouden er misschien niet zo bij kunnen komen als jullie. Zij zouden misschien naar de hemel moeten opstijgen om ze naar beneden te brengen, maar God heeft ze naar jullie toe gebracht. Zij zouden de oceaan moeten

oversteken om ze van de overkant te halen, maar jullie hoeven geen enkele oceaan over te steken. Ze zijn hier. Jullie kunnen niet aanvoeren dat de wet voor jullie onbereikbaar is. Jullie kunnen niet zeggen:

Wie gaat naar de hemel om Gods wet naar beneden te halen?

of:

Wie gaat de zee oversteken naar een ander land om de wet voor ons terug te brengen?

Jullie hoeven niet zo te praten. God heeft haar al naar beneden gebracht. Hij heeft haar naar jullie land gebracht, waar jullie zijn. Jullie hoeven niet te reizen om haar te verkrijgen. Ze is niet onbereikbaar. Daarom hebben jullie geen excuus, zegt hij. En hij zegt dat de wet heel dicht bij jullie is. Ze is in jullie mond en in jullie hart.

Paulus neemt dat en zegt dat voor ons een soortgelijk beginsel geldt. Wij hoeven geen grootse dingen te volbrengen om Christus te bereiken. Wij hoeven niet naar de hemel te gaan en Christus naar beneden te brengen. Wanneer Hij eenmaal gestorven is, hoeven wij niet de afgrond in te gaan en Hem uit de dood terug te brengen. Dat zouden moeilijke dingen zijn om te moeten doen om behouden te worden, maar God heeft alle moeilijke dingen al gedaan. Hij heeft Christus naar ons toe gebracht. Hij heeft Christus uit de doden opgewekt. Het enige wat ons nog rest, zegt hij, is in ons hart te geloven en met onze mond te belijden. Hij past Deuteronomium dus iets anders toe dan Mozes deed, maar wat het beginsel betreft verschilt hij eigenlijk niet veel van hem. Mozes zegt: als je de wet wilt houden, heeft God het je gemakkelijk gemaakt. Paulus zegt: als je Christus wilt, heeft God het je gemakkelijk gemaakt. Hij heeft Christus naar beneden gezonden. Je hoeft niet naar de hemel te gaan en Hem naar beneden te brengen. God heeft daar het initiatief toe genomen. Hij heeft Jezus gezonden. Toen Jezus eenmaal gestorven was, hoefde jij Hem niet uit de doden op te wekken. Dat deed God. God deed al het moeilijke werk. Het gemakkelijke deel is nu voor jou: alleen geloven en belijden. Met behulp van deze passage in Deuteronomium voert Paulus op verbazingwekkende wijze een argument aan voor rechtvaardiging door geloof, voor het feit dat wij niet hoeven te werken om behoud voor ons beschikbaar te maken. God heeft al het zware werk gedaan.

11

De beloofde Profeet zoals Mozes

Ook bevat Deuteronomium, anders dan de meeste boeken van de Pentateuch, een rechtstreekse profetie over Jezus. De Pentateuch bevat veel voorafbeeldingen van Christus. We weten dat we in Exodus en Leviticus, en zelfs in Numeri, talrijke voorafbeeldingen en voorafschaduwingen van Christus vinden. Maar rechtstreekse profetieën over Christus zijn er niet veel. In het boek Genesis heb je er minstens drie, of meer. Maar ik probeer te bedenken of er in Exodus, Leviticus of Numeri een rechtstreekse profetie over Christus staat. Als die er is, schiet ze me niet te binnen. Er zijn veel voorafbeeldingen en voorafschaduwingen.

Maar een van de grote profetieën over de Messias staat in Deuteronomium 18, vers 15, en die wordt tweemaal aangehaald in het Nieuwe Testament. Petrus haalt haar aan in zijn preek in Handelingen 3, en Stefanus haalt haar aan in zijn preek in Handelingen 7. Het is een profetie die Mozes uitspreekt in de context van zijn aansporing aan Israël om tovenaars, waarzeggers, mediums en andere occulte middelen om bovennatuurlijke leiding te krijgen, te mijden. In Deuteronomium 18, vers 9 tot en met 14, spoort hij hen aan om alle vormen van waarzeggerij, toekomstvoorspelling en dergelijke volledig te mijden. Ze zullen die niet nodig hebben. God zal altijd tot hen spreken door Zijn boodschappers, die profeten zullen zijn.

Meer specifiek staat er in vers 15:

Een Profeet uit uw midden, uit uw broeders, zoals ik, zal de HEERE, uw God, voor u doen opstaan; naar Hem moet u luisteren,

DEUTERONOMIUM 18:15

Dit zou vrij algemeen opgevat kunnen worden, in de zin dat Mozes zou zeggen: „Ik zal binnenkort sterven, maar in plaats van naar toekomstvoorspellers te gaan, zal God ervoor zorgen dat dit niet nodig is. Hij zal profeten zoals ik sturen. Er zal een profeet zoals ik zijn naar wie je toe kunt gaan in plaats van naar een toekomstvoorspeller, telkens wanneer je iemand nodig hebt.”

Jozua was waarschijnlijk een profeet. Hij wordt niet echt een profeet genoemd, maar kennelijk heeft hij Schrift geschreven, dus was hij waarschijnlijk een geïnspireerd man. God sprak zeker tot hem, dus ik denk dat dat hem tot een profeet maakt. Hij sprak heel duidelijk tot hem in Jozua 1, en later in het boek eveneens. Je zou dus kunnen zeggen dat deze profeet zoals Mozes Jozua zou zijn.

Het enige probleem met die opvatting is dat Jozua waarschijnlijk de laatste woorden van Deuteronomium heeft geschreven, want die zijn geschreven nadat Mozes was gestorven. Mozes is in hoofdzaak de auteur van Deuteronomium, maar de meeste geleerden geloven dat iemand anders, waarschijnlijk Jozua, de woorden aan het einde heeft geschreven nadat de dood van Mozes is beschreven. Interessant is wat er in Deuteronomium 34:10 staat. De schrijver — Jozua of iemand uit een latere tijd — schreef na de beschrijving van Mozes' dood de volgende woorden. Hij zegt in Deuteronomium 34:10:

En er is in Israël geen profeet meer opgestaan zoals Mozes, die de HEERE kende van aangezicht tot aangezicht,

DEUTERONOMIUM 34:10

Aan het einde van Deuteronomium staat dus dat de profeet zoals Mozes, van wie Mozes voorspelde dat hij zou komen, nog niet gekomen was. We kunnen niet zeker weten wanneer die laatste verzen van Deuteronomium geschreven zijn, maar we kunnen in elk geval begrijpen dat ze niet eerder dan in de tijd van Jozua geschreven zijn. Als Jozua ze heeft geschreven, beschouwde hij zichzelf niet als die profeet over wie Mozes sprak. Maar de schrijvers van het Nieuwe Testament herkennen de komst van die profeet natuurlijk in Jezus.

12

Jezus herkend als de beloofde Profeet

In de evangeliën zeggen mensen soms over Jezus, of zelfs over Johannes de Doper:

Ben jij die profeet?

Toen de afvaardiging in Johannes 1 bij Johannes de Doper kwam, zeiden ze:

En hij beleed en ontkende het niet, maar hij beleed: Ik ben de Christus niet. En zij vroegen hem: Wat dan? Bent u Elia? En hij zei: Ik ben het niet. Bent u de Profeet? En hij antwoordde: Nee.

JOHANNES 1:20-21

„De profeet” betekent degene die in Deuteronomium 18:15 werd voorzien, en hij zei van niet.

Toen Jezus de vijfduizend te eten gaf, zeiden de mensen:

Toen de mensen dan het teken dat Jezus gedaan had, gezien hadden, zeiden zij: Híj is werkelijk de Profeet, Die in de wereld komen zou.

JOHANNES 6:14

In Caesarea Filippi zei Jezus:

Wie zeggen de mensen dat Ik ben?

Ze zeiden:

Een van de profeten.

Er waren verschillende momenten waarop mensen over de Messias spraken, of over een figuur die zou komen en die ze in hun gedachten niet altijd met de Messias vereenzelvigden, maar wel met die profeet. Dat was de profeet die Mozes had voorzien.

De schrijvers van het Nieuwe Testament vereenzelvigden die profeet wel met de Messias. In Handelingen 3, vers 22, zei Petrus:

Want Mozes heeft tegen de vaders gezegd: De Heere, uw God, zal voor u een Profeet laten opstaan uit uw broeders, zoals ik; naar Hem moet u luisteren in alles wat Hij tot u zal spreken.

HANDELINGEN 3:22

Petrus vat die Profeet natuurlijk op als een verwijzing naar Jezus, en hij zegt dat iedere Jood die niet naar Jezus luistert, zoals Mozes had voorzien, van het volk afgesneden zal worden. Dat wil zeggen: een Jood die niet in Jezus gelooft, maakt geen deel meer uit van het volk Israël. Zo iemand wordt van het volk afgesneden. Petrus haalt Mozes aan als zijn gezag daarvoor.

In Handelingen hoofdstuk 7 houdt Stefanus zijn preek, en in vers 37 zegt hij:

Dit is de Mozes die tegen de Israëlieten gezegd heeft: De Heere, uw God, zal voor u een Profeet laten opstaan uit uw broeders, zoals ik; naar Hem moet u luisteren.

HANDELINGEN 7:37

Het is duidelijk dat de vroege christenen geloofden dat de Profeet over wie Mozes sprak, dezelfde was als de Messias. Mozes zei niet dat het de Messias zou zijn, maar hij zei wel dat er een Profeet zoals hij zou komen. Na Mozes was er, totdat Jezus kwam, geen profeet opgestaan die tekenen en wonderen deed en van aangezicht tot aangezicht met God sprak, zoals Mozes dat had gedaan. We zien dus dat de schrijvers van het Nieuwe Testament het boek Deuteronomium in allerlei opzichten heel relevant vinden.

13

Het belang van Mozes' auteurschap

Het auteurschap van ieder boek is belangrijk, en dat geldt in het bijzonder voor Bijbelboeken, want het is belangrijk om te weten of een boek geschreven is door iemand die geïnspireerd was. Een boek wordt niet geïnspireerd doordat iemand het in de Bijbel opneemt. Christenen denken daar vaak niet zo grondig over na als ze waarschijnlijk zouden moeten doen. We zeggen eenvoudig: „Als het tussen de leren kaften staat, moet het wel geïnspireerd zijn.” De vraag is hoe het tussen die leren kaften terechtgekomen is. Waarom staat het daarin, terwijl andere boeken die geschreven zijn er niet in staan? Wat maakt een boek tot een waardige toevoeging aan de canon van de Schrift?

Als we de Schriften van het Oude Testament beschouwen, is het antwoord dat het boek uiteraard door een geïnspireerde profeet geschreven moet zijn. Het Nieuwe Testament werd door apostelen geschreven, maar het Oude Testament werd door geïnspireerde profeten geschreven. Daarom moet bij een boek als Deuteronomium, of bij ieder ander boek, de vraag worden gesteld: is het door een geïnspireerde profeet geschreven of niet?

Uit onze inleiding op de Pentateuch weet je dat ik erop gewezen heb dat de moderne wetenschap graag het traditionele auteurschap van veel boeken van het Oude Testament betwist. Dat geldt vooral voor boeken waarin duidelijk bovennatuurlijk bewijs van profetie te vinden is. Jesaja en Daniël zijn bijvoorbeeld twee van de boeken met de meest verbazingwekkende voorspellende profetieën. De moderne wetenschap zegt graag dat ze achteraf geschreven zijn, door andere mensen dan degenen door wie ze volgens de boeken geschreven zijn, enzovoort.

Zo spelen moderne wetenschappers nu al minstens anderhalve eeuw met het idee dat Mozes de Pentateuch niet heeft geschreven. Veel moderne wetenschappers nemen zelfs eenvoudig aan dat dit idee juist is. Mozes zou geen van de boeken die wij lezen geschreven hebben. Ze zeggen dat de boeken veel later geschreven zijn, misschien in

de zevende eeuw voor Christus of later. Dat is nog altijd zeven eeuwen na Mozes. Ze erkennen Mozes niet als de auteur, maar er is geen dwingende reden om hen daarin te volgen.

Moderne wetenschappers hebben hun eigen vooroordelen, net als ieder ander. Hun vooroordeel is gericht tegen het bovennatuurlijke en tegen het gezag van vrijwel ieder Bijbelboek. Daarom trekken ze in twijfel of Mozes het geschreven heeft. Als Mozes het niet geschreven heeft, hebben we helemaal geen reden om te geloven dat het geïnspireerd is. Als dit geschreven is door andere mensen die beweerden dat Mozes de auteur was, want het boek beweert beslist dat Mozes de auteur is, dan is het geschreven door mensen die logen en niet geïnspireerd waren. Het boek heeft dan geen waarde voor ons, of op zijn minst slechts beperkte waarde.

14

Bewijzen voor Mozes als schrijver

Het boek laat geen ruimte voor twijfel over wie de auteur is. Door het hele boek heen wordt gezegd dat Mozes degene is die de toespraken in het boek houdt. Het boek begint met de woorden:

Dit zijn de woorden die Mozes tot heel Israël gesproken heeft, aan deze zijde van de Jordaan, in de woestijn, op de Vlakte tegenover Suf, tussen Paran enerzijds en Tofel, Laban, Hazeroth en Dizahab anderzijds.

DEUTERONOMIUM 1:1

Hij sprak niet alleen, maar schreef ook. In hoofdstuk 31, vers 9, staat:

En Mozes schreef deze wet op en gaf ze aan de priesters, de zonen van Levi, die de ark van het verbond van de HEERE droegen, en aan alle oudsten van Israël.

DEUTERONOMIUM 31:9

Vers 22 zegt:

Mozes schreef op die dag dit lied en hij leerde het de Israëlieten.

DEUTERONOMIUM 31:22

Vers 24 zegt:

En het gebeurde, toen Mozes gereed was met het schrijven van de woorden van deze wet in een boek totdat zij voltooid waren,

DEUTERONOMIUM 31:24

Het boek verwijst duidelijk naar Mozes als de auteur ervan.

Als Mozes het niet heeft geschreven, weten we niet dat de schrijver geïnspireerd was. Het boek zou dan niet in de Bijbel thuishoren. Degene die het schreef, was dan ook een leugenaar die beweerde Mozes te zijn, maar dat niet was. Bovendien citeren latere boeken van het Oude Testament vaak uit Deuteronomium en schrijven ze die woorden aan Mozes toe. In 1 Koningen hoofdstuk 2, vers 3, staat bijvoorbeeld:

Vervul je taak ten behoeve van de HEERE, je God, door in Zijn wegen te gaan, en door Zijn verordeningen, Zijn geboden, Zijn bepalingen en Zijn getuigenissen in acht te nemen, zoals geschreven staat in de wet van Mozes, opdat je verstandig zult handelen bij alles wat je doet, bij alles waar je je op richt.

1 KONINGEN 2:3

Hoewel Deuteronomium niet wordt genoemd, gaat het over het onderhouden van de wet, zodat je verstandig zult handelen. Deuteronomium verbindt gehoorzaamheid aan Gods wet eveneens met een goede uitkomst voor het volk. In 1 Koningen hoofdstuk 8, vers 53, is Salomo aan het bidden en zegt hij:

want Ú hebt hen voor Uzelf als Uw eigendom afgezonderd uit alle volken van de aarde, zoals U gesproken hebt door de dienst van Mozes, Uw dienaar, toen U onze vaders uit Egypte leidde, Heere HEERE!

1 KONINGEN 8:53

Het is duidelijk dat dit verwijst naar de Pentateuch als geheel, niet alleen naar het boek Deuteronomium. Opnieuw wordt Mozes door de schrijvers van het Oude Testament erkend als de auteur van de hele Pentateuch, met inbegrip van Deuteronomium.

15

Het Nieuwe Testament bevestigt Mozes

Jezus en de schrijvers van het Nieuwe Testament citeerden rechtstreeks uit Deuteronomium en schreven het aan Mozes toe. We lezen de woorden van Petrus in Handelingen 3. Hij zei:

God heeft immers door Mozes gesproken

en vervolgens citeerde hij Deuteronomium 18. Jezus zei dat de wet over echtscheiding in Deuteronomium 24 eveneens van Mozes afkomstig was. Jezus was daar duidelijk over in Mattheüs 19, vers 7 en 8. Ze zeiden tegen Jezus:

Zij zeiden tegen Hem: Waarom heeft Mozes dan geboden een echtscheidingsbrief te geven en haar te verstoten?

MATTHEÛS 19:7

Ze verwezen naar Deuteronomium 24. En Jezus zei tegen hen:

Hij zei tegen hen: Mozes heeft vanwege de hardheid van uw hart u toegestaan uw vrouw te verstoten; maar van het begin af is het zo niet geweest.

MATTHEÛS 19:8

Hij erkende dat de wet in Deuteronomium over het geven van een scheidbrief van Mozes afkomstig was. Jezus bevestigde dat Mozes dit had gedaan.

We hebben Handelingen 3:22–23 gezien, waar Mozes opnieuw wordt genoemd als de schrijver van materiaal dat we in Deuteronomium vinden. Ook staat er in Romeinen 10, vers 19:

Maar ik zeg: Heeft Israël het dan niet begrepen? Ten eerste is het Mozes die zegt: Ik zal u jaloers maken door wat geen volk is; door een onverstandig volk zal Ik u tot toorn verwekken.

ROMEINEN 10:19

Dat is Deuteronomium 32:21. Paulus zegt dus dat Mozes dit zegt. We hebben Jezus, Petrus en Paulus, die allen uit Deuteronomium citeren en zeggen dat Mozes het heeft geschreven. Voor de christen zou dat de zaak dus moeten beslissen. Mozes is de schrijver van Deuteronomium, net als van de rest van de Pentateuch.

16

Plaats en tijd van Deuteronomium

De plaats waar het boek zich afspeelt, is de vlakte van Moab, aan de overkant van de Jordaan, tegenover Jericho. Dat is een uitdrukking die we in het laatste deel van het boek Numeri vaak lezen en die we ook aan het begin van Deuteronomium aantreffen. Er staat:

Dit zijn de woorden die Mozes tot heel Israël gesproken heeft, aan deze zijde van de Jordaan, in de woestijn, op de Vlakte tegenover Suf, tussen Paran enerzijds en Tofel, Laban, Hazeroth en Dizahab anderzijds.

DEUTERONOMIUM 1:1

enzovoort. Vervolgens wordt de locatie in vers 5 aangeduid als:

Aan deze zijde van de Jordaan, in het land Moab, begon Mozes deze wet als volgt uit te leggen:

DEUTERONOMIUM 1:5

We hebben eerder in Numeri een aantal keer gezien dat deze plaats werd aangeduid als de plek waar Israël zijn kamp had opgeslagen, vlak voordat het zou oversteken om het Beloofde Land binnen te vallen en Jericho, de eerste stad, te veroveren. Ze bevonden zich tegenover Jericho, aan de overkant van de Jordaan.

Het was ergens tussen 1450 en 1400 voor Christus. Ik geef die periode omdat verschillende conservatieve Bijbelgeleerden verschillende data voor de uittocht geven. Sommige schattingen verschillen ongeveer vijftig jaar van elkaar. Voor mij is het niet belangrijk om de precieze datum vast te stellen. In het algemeen is het wat we de vijftiende eeuw voor Christus noemen.

Het is 39 jaar en 11 maanden na de uittocht. Er zijn bijna 40 jaar verstreken. Nog één maand en het zijn 40 jaar, en zo lang moest Israël in de woestijn blijven voordat het het land zou veroveren. We bevinden ons dus vlak voor het moment waarop hun verblijf

in de woestijn eindigt en ze het Beloofde Land binnengaan.

In hoofdstuk 1, vers 2, wordt ons verteld dat de afstand van de berg Horeb, oftewel de berg Sinaï, naar Kades 165 mijl is, oftewel 266 kilometer. Kades is de plaats vanwaar ze de verspieters hadden uitgezonden en vanwaar ze het Beloofde Land hadden kunnen binnengaan als ze niet eerder in opstand waren gekomen. In hoofdstuk 1, vers 2, wordt ons verteld dat dit te voet een reis van elf dagen is. Dat wil zeggen dat ze er vanaf de berg Sinaï in elf dagen hadden kunnen komen. Maar in plaats daarvan zwierven ze na hun vertrek van de berg Sinaï nog 38 jaar rond. Ze waren trage reizigers omdat ze trage leerlingen waren, en daarom kwamen ze er niet in elf dagen. In plaats daarvan kwamen ze er in 39 jaar.

Horeb is in het boek Deuteronomium altijd de benaming voor de berg Sinaï. Toen we de berg Sinaï eerder voor het eerst tegenkwamen in het boek Exodus, zagen we dat hij afwisselend Sinaï en Horeb werd genoemd. Maar in Deuteronomium wordt hij altijd Horeb genoemd.

Toen Deuteronomium werd geschreven, stond Mozes' dood voor de deur. Hij sterft daadwerkelijk aan het einde van het boek. Het boek bestaat hoofdzakelijk uit zijn laatste preken, die misschien allemaal binnen één of twee dagen na elkaar zijn gehouden. We weten het niet, maar het hele boek kan zich in de laatste paar dagen van zijn leven hebben afgespeeld. Vervolgens sterft hij aan het einde. In hoofdstuk 31, vers 1 en 2, wordt gezegd dat zijn dood voor de deur staat. Zijn dood wordt natuurlijk in hoofdstuk 34 beschreven.

Zodra hij gestorven was, stak Israël onder leiding van Jozua de Jordaan over. Zelfs op dat moment was Jozua al aangesteld om Mozes te vervangen. We zouden Mozes dus misschien een leider kunnen noemen wiens opvolger al vaststond en die binnenkort zou aftreden. Maar eigenlijk deed die typering hem geen recht. Hij was nog steeds de profeet van God. Zijn opvolger stond al klaar, maar iedereen zou Mozes blijven respecteren totdat hij er niet meer was. Dit waren de laatste dagen van Mozes' leven.

17

Terugblik en voorbereiding op Kanaän

Laten we het nu hebben over de inhoud van het boek Deuteronomium. Het boek Deuteronomium kijkt terug naar de geschiedenis die achter hen lag en vooruit naar de veroveringen die voor hen lagen en naar de manier waarop ze in het land zouden leven. In wezen blikken de eerste elf hoofdstukken terug. Ze kijken terug naar wat God in het verleden voor Israël heeft gedaan sinds het uit Egypte vertrok. Het is geschiedenis met een doel. Het doel ervan is hun eraan te herinneren dat wat God heeft beloofd in de toekomst voor hen te doen, sterk lijkt op wat Hij in het verleden al voor hen heeft gedaan. Hij beschaamt hen vaak vanwege hun eerdere gebrek aan geloof, toen hun vaders, de eerste generatie, Kanaän niet wilden binnengaan vanwege de reuzen daar. Dit is de tweede generatie.

We zullen in de eerste hoofdstukken lezen hoe de Edomieten hun land veroverden op de reuzen die daar woonden, en hoe de Moabieten hun land veroverden op de reuzen die vóór hen daar woonden. Met andere woorden, God was in staat het land dat Hij aan Moab en aan de Edomieten gaf, aan hen te geven ondanks de vijandigheid van de reuzen die daar destijds woonden. Toch had Israël er niet op kunnen vertrouwen dat God de reuzen voor hen zou verslaan.

De eerste elf hoofdstukken kijken grotendeels terug. Vervolgens kijkt het boek van hoofdstuk 12 tot het einde vooruit naar hun komst in het land en naar hoe het dan zal zijn. Sommige regels die in Leviticus of in enkele eerdere boeken gegeven zijn, worden in Deuteronomium 12 en de daaropvolgende hoofdstukken enigszins aangepast, omdat ze in nieuwe omstandigheden, in een nieuwe situatie, terechtkomen. De wetten die eerder gegeven waren, waren geschikt voor mensen die door een woestijn zwierven. Sommige dingen veranderen wanneer ze in een vaste woonomgeving terechtkomen.

18

De toespraken en opbouw van het boek

De indeling van het boek begint met een inleiding in de eerste vier verzen van hoofdstuk 1. Daarna hebben we in wezen drie toespraken van Mozes. Sommigen zouden zeggen vier; het hangt ervan af hoe het laatste materiaal wordt gegroepeerd. De eerste toespraak is kort en omvat in wezen hoofdstuk 1 tot en met 4. Tegen het einde van hoofdstuk 4 worden drie vrijsteden aan de oostzijde van de Jordaan aangewezen, en dat behoort technisch gezien niet tot de toespraak. De laatste paar verzen van hoofdstuk 4 leiden ook de volgende toespraak in. Die omvat in wezen hoofdstuk 5 tot en met 26 en is de tweede toespraak van Mozes. Die is veel, veel langer, ongeveer eenentwintig of tweeëntwintig hoofdstukken, tegenover vier hoofdstukken voor de eerste. Daarin worden grotendeels hun geschiedenis en de wetten die God hun eerder had gegeven opnieuw doorgenomen. Er worden ook enkele nieuwe wetten gegeven, maar er is veel herhaling en uitwerking van de verbondsbepalingen die God hun had gegeven.

Hoofdstuk 27 en 28 vormen een krachtige waarschuwing dat ze het verbond en de wet moeten gehoorzamen en er niet van mogen afwijken nadat Mozes er niet meer is. Ze beschrijven de zegeningen die van God over hen zullen komen als ze gehoorzaam zijn, en de vervloeking, die veel uitvoeriger worden opgesomd dan de zegeningen. Als ze van Gods verbond afweken, zouden er grote vervloeking over hen komen. Deze zegeningen en vervloeking staan in hoofdstuk 27 en 28.

De derde toespraak beslaat een paar hoofdstukken. Hoofdstuk 29 en 30 vormen samen de derde toespraak van Mozes, die grotendeels een herbevestiging van het verbond is. Voordat Mozes vertrekt, bevestigt hij het verbond. De rest van het materiaal zou je bijlagen kunnen noemen. Sommigen zouden er een vierde toespraak van Mozes van maken, en ik denk niet dat daar enig bezwaar tegen kan zijn. Het is Mozes die spreekt, maar toch heeft elk deel zijn eigen afzonderlijke karakter. Je zou het allemaal als een vierde toespraak kunnen groeperen, of je zou de gedeelten, zoals sommigen doen, als bijlagen bij het boek kunnen zien.

De derde toespraak is in wezen afgelopen, en dan is er nog ander interessant, uiteenlopend materiaal dat opgenomen moet worden. Het grootste deel van hoofdstuk 31 bestaat uit voorschriften voor de priesters, de Levieten en Jozua: bijzondere voorschriften over wat zij moeten doen, over het eens in de zeven jaar voorlezen van de wet aan heel het volk, enzovoort.

Dan is er wat ik Bijlage 2 zou noemen: het Lied van Mozes, beslist een afzonderlijk gedeelte op zichzelf. Van hoofdstuk 31, vers 30, tot en met hoofdstuk 32 staat een lied dat Mozes schreef en kennelijk zong. We zouden kunnen zeggen dat het zijn zwanenzang is. Hij zong het voordat hij stierf, en het diende tot onderricht en als waarschuwing voor Israël over hun toekomst. Het is een profetisch lied.

Dan is er nog een gedeelte dat waarschijnlijk het beste als nog een bijlage kan worden gezien: de laatste zegen die Mozes in hoofdstuk 33 over het volk uitspreekt. De uiteindelijke afsluiting is de dood van Mozes, waar hoofdstuk 34 over gaat. Dat is wat we in het boek zullen aantreffen.

19

De theorie van het suzereinverdrag

Sinds het midden van de jaren vijftig hebben Bijbelgeleerden de neiging gehad de structuur van Deuteronomium te bekijken door het raster van een theorie die in 1954 werd gepresenteerd door een man die G. E. Mendenhall heette. Hij bestudeerde oude Hettitische suzereinverdragen. De meesten van ons kennen zelfs het woord ‘suzerein’ niet, maar het is een goed woord. Een suzerein is een machtige koning die minder machtige koningen veroverd en hun schatting oplegt. Daarom worden de minder machtige koningen die onder een suzerein staan vazallen genoemd. Je bent waarschijnlijk meer vertrouwd met het woord ‘vazal’ dan met ‘suzerein’. Ik wist in elk geval al van jongs af aan wat een vazal was, maar niet wat een suzerein was.

Dit zijn twee dingen die bij elkaar horen, ongeveer zoals een koning en onderdanen: een suzerein en zijn vazallen. Een suzerein was een machtige koning die minder machtige koningen had veroverd, en zij waren zijn vazallen. Hij legde hun schatting op. In de tijd van de Hettieten, in het tweede millennium voor Christus, de tijd waarin

Mozes leefde, bestonden zulke verdragen. Enkele van deze verdragen zijn ontdekt, en deze suzereinverdragen zijn in feite verdragen tussen de suzerein en zijn vazallen. Ze leggen vast wat hij van hen verwacht en wat hij voor hen zal doen op grond van het verbond dat zij met elkaar hebben, als zij hem trouw blijven.

Bijna alle oudtestamentici nemen tegenwoordig eenvoudigweg aan dat Mendenhall gelijk heeft: dat dit lijkt op een oud suzereinverdrag, dat God de suzerein is en Israël een vazal is, en dat Deuteronomium dezelfde vorm heeft als deze oude verdragen. Nu is het mogelijk de overeenkomsten te overdrijven. De overeenkomsten in de structuur van Deuteronomium lopen niet precies parallel met die van de Hettitische suzereinverdragen. Er zijn echter ook veel latere Assyrische suzereinverdragen, en sommige geleerden hebben geprobeerd te beweren dat Deuteronomium daarop lijkt. De structuur van Deuteronomium is niet precies gelijk aan die van de Hettitische of de Assyrische suzereinverdragen, maar komt veel dichterbij die van de Hettitische. En als dat klopt, zegt dat iets over de vroege totstandkoming van het boek.

Dat wil zeggen: als het boek zo is samengesteld dat het lijkt op een oud suzereinverdrag tussen God en Israël, dan zou het feit dat het lijkt op de Hettitische suzereinverdragen uit het tweede millennium voor Christus, betekenen dat het het meest voor de hand ligt dat het in de tijd van Mozes geschreven is. Dat zou ingaan tegen de opvatting van moderne geleerden dat het veel later geschreven is, bijvoorbeeld in de zevende eeuw voor Christus, in wat wij de Assyrische periode noemen. Sommige mensen die Deuteronomium laat willen dateren, proberen te beweren dat het meer op de Assyrische suzereinverdragen lijkt, maar dat is niet zo. Het lijkt meer op de Hettitische.

20

God als Koning en Israël als vazal

Nu ben ik sowieso niet voor honderd procent gecharmeerd van die hele vergelijking met een suzereinverdrag, maar ik ben geen geleerde. Dit zijn zaken waarin geleerden geïnteresseerd zijn. Toch kan het enige opbouwende waarde hebben om kort te bedenken dat wanneer een grote koning kleinere koningen veroverde en hun een schatting oplegde, zij een verbond sloten. Daarin was de grotere koning de beschermer

en in bepaalde opzichten de verzorger van de trouwe vazallen die met hem in een verbond stonden. En de vazallen moesten natuurlijk voor honderd procent trouw en wetsgetrouw zijn.

Dit lijkt beslist op de relatie die God met Israël had. Israël was een koninkrijk, maar God was de grote Koning Die boven hen stond. Zij moesten beslist schatting aan Hem betalen. Daarvoor waren hun tienden bedoeld. Hij stelde wetten voor hen vast. Hij eiste trouw van hen. Hij beloofde hun dingen te geven als zij Zijn trouwe volk waren. Hij stond in een verbondsrelatie met hen. Het is dus toepasselijk genoeg. Ik weet niet hoe kunstmatig het is om te proberen dit in dat patroon te dwingen, maar de Hettitische suzereinverdragen volgden wat hun opbouw betreft een algemeen kenmerkend patroon.

Ze beginnen met een inleiding waarin wordt uitgelegd waarover het verdrag gaat. Zo zouden we de openingsverzen van Deuteronomium hoofdstuk 1 als een inleiding kunnen beschouwen. Daarna bevatten de suzereinverdragen een historische proloog waarin de historische betrekkingen tussen de suzerein en de vazallen werden samengevat. Zoiets hebben we beslist in de hoofdstukken 1 tot en met 4. Daar vat Mozes de geschiedenis samen van Gods omgang met Israël in de woestijn, van het feit dat Hij een verbond met hen sloot, hen beschermde en allerlei van zulke dingen deed.

Daarna volgde een gedeelte met de algemene bepalingen van het verdrag, dat wil zeggen wat er van de vazallen werd verlangd. Dat werd gevolgd door een gedeelte met specifiekere bepalingen van het verdrag. Eerst komt een samenvatting van de algemene bepalingen, gevolgd door een uitvoerigere en specifiekere behandeling van deze bepalingen. In Deuteronomium zouden de hoofdstukken 5 tot en met 11 als deze algemene bepalingen kunnen worden beschouwd, en de hoofdstukken 12 tot en met 26 als de specifiekere bepalingen van het verdrag.

Vervolgens bevatten de verdragen een of andere regeling voor de manier waarop afschriften bewaard zouden worden en waarop het verdrag in stand gehouden en door de generaties heen voortgezet zou worden. Deuteronomium hoofdstuk 27 wordt vaak beschouwd als het gedeelte dat met dat aspect van zo'n verdrag overeenkomt.

Suzereinverdragen bevatten ook een opsomming van zegeningen of voordelen die de suzerein aan de vazallen zou geven als ze gehoorzaam waren. Maar ze vermeldde ook straffen en vervloeking die vanwege de suzerein over hen zouden komen als ze ongehoorzaam waren. Precies dat hebben we in de hoofdstukken 27 en 28 van Deuteronomium, en vooral in hoofdstuk 28: de zegeningen en de vervloeking. In mijn overzicht heb ik het verkeerd genummerd. Heel hoofdstuk 28 bestaat uit zegeningen en vervloeking. In de aantekeningen heb ik hoofdstuk 28, vers 15 tot en met 16 gezet. Dat zijn alleen de vervloeking. De zegeningen staan in de eerste veertien verzen.

Het laatste deel van het verdrag bevatte dan verschillende herhalingen en samenvattingen van het geheel, en bepalingen voor de voortzetting van het verdrag. Veel mensen beschouwen de hoofdstukken 29 tot en met 34 als gedeelten die daar in het algemeen mee overeenkomen.

Volgens mij is er nu een algemene overeenkomst, en misschien is die voldoende om de gedachte te rechtvaardigen dat God, of Mozes, dit boek bedoeld heeft als Gods suzereinverdrag met Israël. Het is moeilijk te zeggen, want dit is aan het einde van Mozes' leven geschreven. En er zou natuurlijk enige vindingrijkheid voor nodig zijn geweest om het materiaal doelbewust in zo'n ingewikkelde structuur te ordenen. Het is immers opgetekend als een reeks toespraken die Mozes hield en spontaan kan hebben uitgesproken. Dat het geordend is zoals het geordend is — nu ja, ik veronderstel dat iemand zou kunnen zeggen dat Mozes het niet in zijn huidige vorm heeft geordend. Misschien heeft Jozua of iemand anders de toespraken die Mozes hield genomen en de hoofdstukken later geordend zoals ze nu zijn, zodat ze op een suzereinverdrag zouden lijken. Maar hoe dan ook, ik weet niet of dit het belangrijkste is. Toch is dit het onderwerp waardoor geleerden het meest gefascineerd zijn wanneer ze Deuteronomium bestuderen, gedeeltelijk omdat het een theorie is die betrekkelijk recent, in de afgelopen zestig jaar, is ontstaan. Alle geleerden hebben zich vol enthousiasme op dit idee van het suzereinverdrag gestort.

21

Herhaling en uitleg van eerdere wetten

We hoeven dit niet allemaal te bespreken, maar in de aantekeningen heb ik je een lijst gegeven met enkele parallellen tussen wat het Boek van het Verbond wordt genoemd, in Exodus 21 tot en met 23, en Deuteronomium. Daarmee geef ik voorbeelden van hoe Deuteronomium sommige dingen die we al hebben gezien, herhaalt en verder uitwerkt. De wet over Hebreeuwse dienaren staat in Exodus 21 en in Deuteronomium. Dat geldt ook voor de wetten over moord, ontvoering, het huwelijk met een vrouw die verleid is, en de onderdrukking van zwakke en hulpeloze mensen, zoals wezen, weduwen en vreemdelingen. Er zijn wetten over het vragen van rente op leningen en over het aannemen van een pand van armen als onderpand voor een lening. Er zijn wetten over de eerstgeborenen, het eten van vlees dat niet op de juiste wijze is geslacht, valse getuigen en de straf die zij krijgen wanneer blijkt dat zij vals hebben getuigd, en de eis van onpartijdige rechtspraak in de rechtbanken. Dat wil zeggen dat je de rijken of de armen niet voortrekt, maar eenvoudigweg rechtvaardig bent. Er is de noodzaak om vriendelijk te zijn voor je naasten, ook voor je vijanden; het sabbatsjaar; de sabbat; de eis dat eden alleen in de Naam van Jahweh worden afgelegd; drie jaarlijkse feesten en de wet van de eerstelingen; en:

De eerstelingen van de eerste vruchten van uw land moet u in het huis van de HEERE, uw God, brengen. U mag een bokje niet koken in de melk van zijn moeder.

EXODUS 23:19

Dit zijn allemaal verschillende wetten die in Exodus 21 tot en met 23 staan en parallellen hebben in Deuteronomium, waar ze worden herhaald en verder uitgewerkt. Je kunt zien hoe Deuteronomium de oude wet neemt, die herhaalt en toepast. De manier waarop Deuteronomium dit doorgaans doet, is in feite dat het de wet kort weergeeft en er daarna over preekt. Mozes noemt de wet die zij al hadden ontvangen en geeft daarna een preek, een uitwerking of een aansporing over die specifieke wet. In de aantekeningen heb ik je enkele passages gegeven als voorbeelden

van dat patroon. Dat is een gebruikelijk patroon in Deuteronomium. De wet wordt herhaald, maar niet alleen als wetboek. Zij wordt opgenomen in teksten en preken waarin Mozes erover predikt.

22

Kenmerkende woorden en uitdrukkingen

Er zijn bepaalde woorden die je in het hele boek Deuteronomium heel vaak aantreft. Woorden als ‘liefde’, vooral Gods liefde voor Israël, worden voor het eerst in Deuteronomium genoemd. In Genesis, Exodus, Leviticus of Numeri wordt Gods liefde voor Israël of Zijn liefde voor de mens nergens genoemd. Maar in Deuteronomium spreekt God vaak over Zijn liefde voor Israël, en het is in Deuteronomium dat Hij Israël gebiedt Hem lief te hebben.

Er is gezegd dat er geen andere oude, bij de mensheid bekende godsdienst is waarin de god van die godsdienst zijn aanbidders gebiedt hem lief te hebben. De meeste heidenen waren bang voor hun goden, maar liefde voor hun goden werd niet van hen verwacht en was waarschijnlijk niet eens mogelijk. Hun goden waren monsters. Hun goden waren demonen. Maar God eist van Zijn volk dat het Hem liefheeft, en liefde is een heel belangrijk woord in Deuteronomium. Nogmaals, het is het eerste boek dat Gods liefde noemt, en het is ook het boek dat mensen gebiedt Hem lief te hebben.

Verwijzingen naar het horen van of luisteren naar God komen heel vaak voor. Jahweh dienen, vrezen, zich aan Hem hechten en in Zijn wegen wandelen zijn thema's die telkens weer terugkomen. Het zijn woorden die je herhaaldelijk zult aantreffen. Woorden als ‘verbond’, ‘gruwel’ en ‘jouw poorten’, waarmee naar je steden wordt verwezen, zullen heel vaak voorkomen in de woordenschat wanneer we Deuteronomium doorlezen.

Er zijn ook enkele uitdrukkingen, en ik heb er maar een paar gegeven. Veel uitdrukkingen worden in Deuteronomium herhaald en komen heel vaak voor, waarschijnlijk tien keer of vaker in het boek. Eén daarvan is de uitdrukking:

Maar naar de plaats die de HEERE, uw God, uit al uw stammen zal uitkiezen om Zijn Naam daar te vestigen, naar Zijn woning moet u vragen en daarheen komen.

DEUTERONOMIUM 12:5

Of de alternatieve formulering:

Dan zal daar de plaats zijn die de HEERE, uw God, zal uitkiezen om Zijn Naam daar te laten wonen. Daarheen moet u alles brengen wat ik u gebied: uw brandoffers, uw slachtoffers, uw tienden, de heoffers uit uw hand en heel de keur van uw gelofteoffers die u de HEERE belooft,

DEUTERONOMIUM 12:11

Dat is een uitdrukking die we vaak aantreffen. Er wordt niet gezegd waar dat zal zijn. Als dit na de tijd van David geschreven was, zou het over Jeruzalem zijn gegaan, en dan zouden ze dat zeker hebben gezegd. Maar Jeruzalem werd pas in de tijd van David een Joodse stad, vijfhonderd jaar na deze tijd of nog langer, zelfs zeshonderd jaar later. Daarom konden ze niet aangeven waar dat zou zijn. Maar er wordt verwezen naar die plaats waar Jahweh ervoor zal kiezen om Zijn Naam te laten wonen.

23

Gehoorzaamheid als voorwaarde voor het land

Verwijzingen naar verlost worden uit het huis van slavernij, of verlost worden uit Egypte, zijn eveneens uitdrukkingen die heel vaak worden herhaald. Steeds weer wordt naar voren gebracht dat je moet bedenken dat je een slaaf was in het land Egypte. Je was een slaaf in Egypte. Trek daar een les uit.

Er zijn veel verwijzingen naar:

Ook werd de HEERE toornig op mij, vanwege uw woorden. Hij zwoer dat ik de Jordaan niet zou oversteken en niet zou komen in het goede land dat de HEERE, uw God, u als erfelijk bezit geven zal.

DEUTERONOMIUM 4:21

Of, in een andere formulering:

Pas wanneer de HEERE ook aan uw broeders rust gegeven heeft, net als aan u, en ook zij het land in bezit hebben genomen dat de HEERE, uw God, hun geven zal aan de overzijde van de Jordaan, pas dan mag u terugkeren, eenieder naar zijn bezit, dat ik u gegeven heb.

DEUTERONOMIUM 3:20

Die uitdrukking komt heel vaak voor. Ook de uitdrukking:

En u moet Zijn verordeningen en Zijn geboden, die ik u heden gebied, alle dagen in acht nemen, opdat het u en uw kinderen na u goed gaat en opdat u uw dagen verlengt in het land dat de HEERE, uw God, u geeft, alle dagen.

DEUTERONOMIUM 4:40

komt vaak voor. Dat houdt natuurlijk in dat het ook mogelijk is dat zij hun dagen daar niet verlengen. Hij zegt altijd:

Doe dit, zodat je langer in het land kunt blijven.

Daarmee zegt Hij:

Als je niet doet wat Ik zeg, zul je niet langer in het land kunnen blijven. Je zult er niet lang zijn.

Dit is een echo van wat we in Leviticus hebben gezien en waarop we eerder hebben gewezen: Israëls aanspraak op het land was niet onvoorwaardelijk. Er bestaat geen onvoorwaardelijke aanspraak op grond waarvan Israël het land bezit. God vertelde hun altijd onder welke voorwaarden Hij hun het land gaf en dat zij uit het land verdreven zouden worden als zij die voorwaarden schonden. Telkens weer zegt Hij:

Doe deze dingen, gehoorzaam Mij en houd je aan Mijn verbond, zodat je langer in het land kunt blijven.

De implicaties voor vandaag zijn altijd interessant, omdat er verschil van mening bestaat over de huidige aanspraak op het land Israël. Veel christenen zouden zeggen dat zij een goddelijke aanspraak op het land hebben. Misschien is dat zo en misschien ook niet, maar de bewering op zichzelf bewijst dat niet. We zouden naar Deuteronomium moeten kijken en moeten nagaan of zij zich hebben gehouden aan de voorwaarden waarvan God zei dat die bepalend zouden zijn voor hun vermogen om het land te behouden. Het is niet genoeg om eenvoudigweg te zeggen dat zij het ontvangen hebben. De vraag is of God het hun in hun huidige toestand beloofd heeft.

Dat is onze inleiding op het boek. We beginnen met hoofdstuk 1 en gaan er op dezelfde manier doorheen als bij de vorige boeken.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Deuteronomium 1:1
- Deuteronomium 17:18
- Deuteronomium 4:13
- Deuteronomium 6:4-5
- Deuteronomium 22:10
- 2 Korinthe 6:14
- Deuteronomium 25:4
- 1 Korinthe 9:9
- Deuteronomium 21:23
- Deuteronomium 27:26

- Galaten 3:10-13
- Romeinen 10:5
- Romeinen 10:6
- Romeinen 10:6-7
- Romeinen 10:8
- Romeinen 10:8-9
- Deuteronomium 30:11-14
- Deuteronomium 18:15
- Deuteronomium 34:10
- Johannes 1:20-21
- Johannes 6:14
- Handelingen 3:22
- Handelingen 7:37
- Deuteronomium 31:9
- Deuteronomium 31:22
- Deuteronomium 31:24
- 1 Koningen 2:3
- 1 Koningen 8:53
- Mattheüs 19:7
- Mattheüs 19:8
- Romeinen 10:19
- Deuteronomium 1:5
- Exodus 23:19
- Deuteronomium 12:5
- Deuteronomium 12:11
- Deuteronomium 4:21
- Deuteronomium 3:20
- Deuteronomium 4:40

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.